

ПАРТИЯЖИ АМЫДЫРАЛ

Коммунистерниң бұдүрүлгө мурнакчы ролу

Тес-Хем партиякомунда эаачегил пленумунга бұдүрүлгөге коммунистерниң мурнакчы ролун бедилер дугайында айтырғын партияком секретары ш М. Кызыл-оолдуң иаеткели барымдалаап чугаалашкан.

СЭКП-ниң ХХІІ съездинин төвүдүр шитилерин амыдыралга боттадыр дээр дээр, ТК-ны март, ноябрь Пленумнарына уадакет болған көдә айма-агый бұдүрүлгелерин өкүдүр, удуз айма-агый партияжиз уадузтулагын күшталдыр зугаалашкан. Июнь Пленумунга коммунистерниң тилегезин дээр меселдеде оң чугула сорулгаларың бираази — идеолотуг айма-агый эаачегил сорулгаларын бугу талазы-биле чугаалашкын көргөн. Ленини партияжиз Төп Комитетиниң директириниң айтышкынарын уадузтулга бодураш, партиякомунда пленумунга коммунистерниң бұдүрүлгө мурнакчы ролун бедилер дугайында айтырғын бир-де дугар тускай чугаалашкын, шитилердин ойу келген ол чугула айма-агый өзүрү уезине көрүп турар-ар деп, иаеткели болған санал бергенер аажок үнелеп демделдигенер.

Партияком болған эге органдарына бұдүрүлгөн чугула адырларын коммунистер-биле быжыгалар, оларның бұдүрүлгө мурнакчы ролун бедилер дээр, чамдык айма-агый кыргызган биле ажал-чорудулга оң көкү түнделгил болуп турарын иаеткели тодаргай санар болған фактылар-биле көргүскөн. Партиякомун учүдүндө бугу коммунистерниң 44 хуузу материалдык байлакты шуут боттары-биле бұдүрүр турар черлерде айма-агый турарлар. Район-

Улу-Хемден медээлер

НЕМЕДЕ ДЕНЗИ

«Найрмүз» совхозтун Урбунде хаав фермасында эш О. Лонсаң сөөлүз 3 чылда ургулду ачыдап келген. Ол бо хуннерде районнун мурнакчыларының одуруунда туржуп, бирги чартык чылда күрүнеге 30 тонна 800 килограмм эки шынарлы хаван ээбин берген. Ооң күрүнеге кирсени аныак хаванарының ортумак дүрүг деңзиси 88 килограммдан өрү болган.

Амы уеде ажаакчының хайсааралында 346 баш хаваннның баш бұрузу дүн-хүн-де 550 грамм чедир немеледе деңзиси немер турар.

Сессияга чугаалашкан айтырыг

Чокта чаа ажилчы чоңнарын депутатарының Тес-Хем район Советиниң өлчөтөргү сессиясына чоңуң материал-кулдуур амыдыралын экижерде хемчегер дугайында айтырғын чугаалашкан.

Райкүөскөм, көдө Советтер, колхозлар баштаар черлери чоңуң материал-кулдуур амыдыралын экижерде дугайында тускай хемчегерин ачыдап кылгаш, оларын боттадырары-биле чамдык айма-агый кылган.

«Коммунистер орук» колхозтун Шолу-Аксунга сүт-баран ферманың өскөртүр, чаа төптү туаң өгөөлүн, 4 чурталга бажынарын кымызу булуну, чунар бажынын, иек тары бозадыр пунктту, айма-агый сыклады тууру, ажалга радио дамчыдылганын шугумун дооуру турар. Дагилди-Өүрдө ажалгай саадылгалыг хойжу бригаданың төүндө 8 чурталга бажынарын, кымызу булуңу, чунар бажынын тууру дооскан. Анаа чедир 18 км черге электри шугумун шөйүп чедирген 500 кой кирер жазынын тууру турар. Чурталга бажыны бұруу кришалыг, калдывалыг, туюбүю пенжалыг болгаш аркалынар черлиг. Ниятинин хөргөүн-биле атегилдерин саткан, малчынарга халас берип турар. 94 санны сырткытарын кылдырткан, малчынарга саткан. Селпо дамчытыр малчынарга хевис, радиоприемник, чада-терге, демир орун дээр чугула бараанынын чедир салып турар. Колхоз төүнге болган овионрга, спорт маргыдадырында малчынарны организасты-биле өккөн овууругадыр көргүскөн, демир чедирип турар. Малчынарга тууру кылып турар колхозчулары чамдык дыштарын хунерде болгаш баймал хунеринде организасты-биле өккөн, чунар бажынарын, кино көөрү организастап турар. Артышер бажы болгаш эг дээр чартышты калаарткан. Оон тилектилерине вымпеди болган ашка шарнады тыштары доктааткан. Чартыштын түнелени ай саында үндүрү турар. Сааныч Иам Севалин өө бугу районда эң үлгерилерди-шевер өр бооп турар. Студун бот-тыныңың урун чугула бөүмүнүн киржикчилери бо чылын суурга 11 уада, көдөде малчынарга 3 уада концерттерин көргүскөн. Оон көргүзүлгөр-биле кадмы лекцияларын, беседаларын ажалды чоңнарга база кылып келген. Уш

хойжу бригадаларда, бир сүт-баран фермасында көжер библиотекарлар эки ачыдап турар. Эш Сердобовтун «Амыдыралдыг үнези» деп номунун талазы-биле номчулга чугаалажышкын уш хойжу бригадаларын төптөриге кылган. Библиотека эргелекчи Ширшин Мыдыкам боттары көп шыдакас кижилерге боду четкен, номнарын недеяда бир каттап чедирип, бесед кылдып турар. Малчын эг-була бұрузу ийден куду эвес солун чагылгалы. Почта чедиргелери база эки организастаптыган.

Шынаа көдө Совети, анда колхоз баштаар чери, партия организасты бо чылын малчынарга 17 бажынарын тулар турган 9 бажынын туткан. Малчынар бажынарында демир лекчаларын туюбүю пенжалар-биле бурту солуур сорулгалы салган. Малчынарга 40 сырткытарын, хеп болган чам шафтарын, антираларын кылгаш садып турар. Малчынарга уш чунар бажынарын база турган.

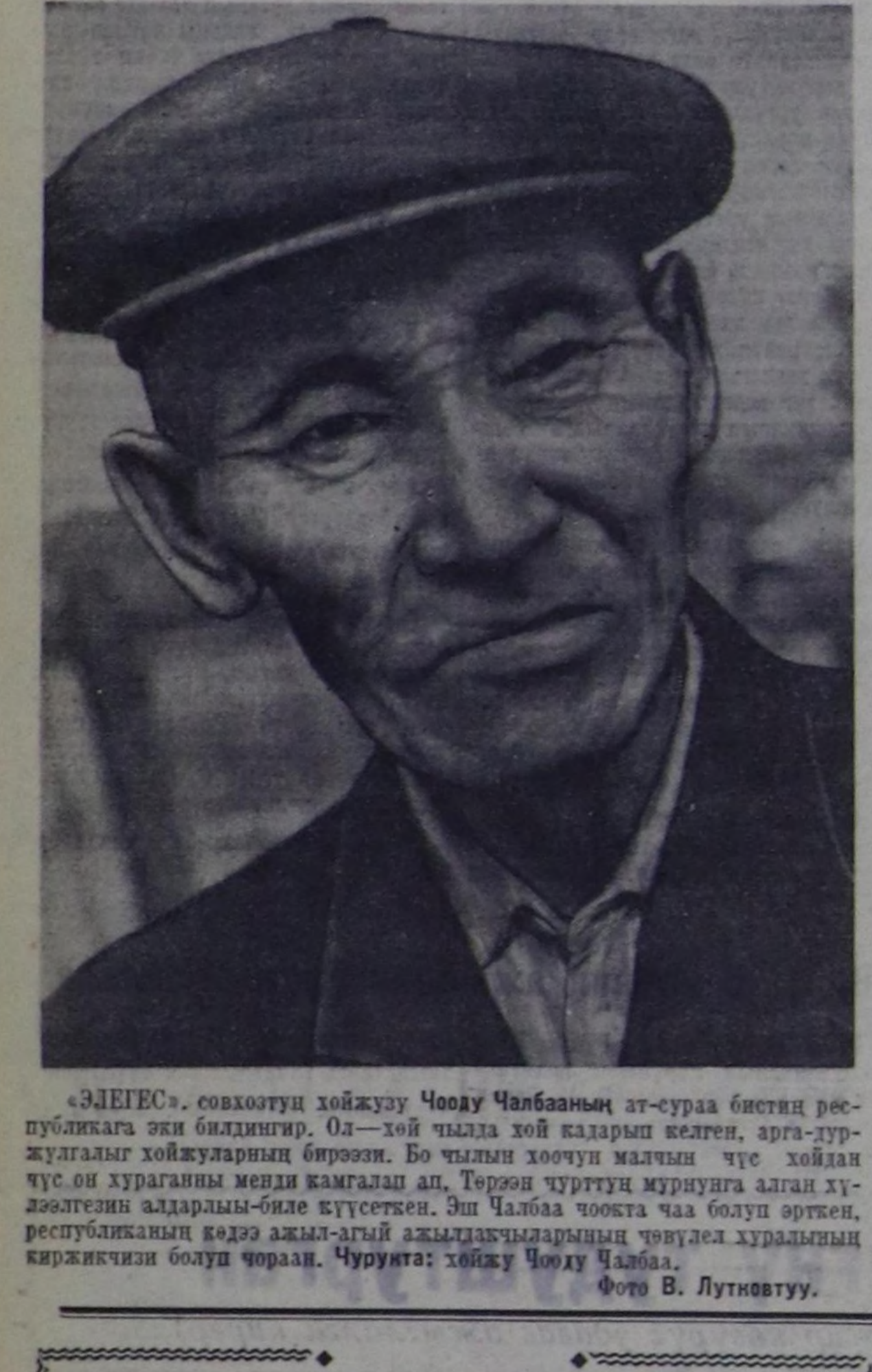
Иичалла-да ажалды чоңнарын, ылаңыны малчынарыны материал кулдууртууг амыдыралын экижерде хемчегерин райкүөскөм, чамдык көдө Советтер болган колхозтар баштаар черлери ам-даа четпес боттадырып турар деп сессия бұруу шаап көргөн. Бо чылын районнун колхозтары болган «Тес-Хем» совхоз малчынарга 184 чурталга бажынарын тулар турган, бирги чартык чылда чугула 35 бажынарын туткан болган 18 бажынарын тууру турар. Чунар бажынын 16 ны тулар турган, чугула 6-ны туткан, 15 кымызу бугула 7 кылдыган, 3 дөбө быжырар черлер кылып турган, бирозни кылган, 101 чурталга бажынарын септээр турган, 40 бажына септегел кылган.

«Тес-Хем» совхоз бо чылын тууру амык шөөртүрүлү чугула 50 хуу күсеткен. Ажалга-агый санаадалгыл хойжу бригадаларга чартыс-даа чурталга бажыны кылгаш. Планнатын кулдууртууг амыдырал тууларын база үстүр турар. Туудга күш-ажаыл болган саылга-турум дыка четпес организастаптыган. Туудга бар турган аркалынын болган кулдарынын чедир ажалга-агый турар. Совхоз директор эш Чаламба сессияга санал бергеш, бодуңа чогуру түнел чыгбайн, бот-шугумчулукте болурунун орунга совхозта тууду талазы-биле планынын үстү турарын райкүөскөм-уну сула уадузтулааңдынд, техника-биле четпес хандырып турганында, банкынын чогуру өй-шаанда ашка-ландыраанынд болган деп кол эвес чылдагыларга туутурун орадалжып турганы канча-даа четпүр эвес. Совхозта ам-даа 60 ажал малчынарын бажынарын чок.

«Ак-Эрик» колхозта малчынарын 85 хуузууңуң чурталга бажынарын чок. Бо чылын тууду материалдык белестээр болган шөөртүрүлү планын үскөн. Иин хойжу бригадаларының төптөрине туулар кылгырын амга чедир, эгелезвен. «Чаа орук» колхозтун айма-агый санаадалгалыг хойжу бригадаларының төптөри каа кылары бени шитилердиниң мези. Колхоз малчынары 15 бажынарын тулар турган, чугула 4 бажынын туткан, 9 бажынары септээр турган, чугула 2-ин септээр. Ол колхозта 90 ажал малчынар база чурталга бажынарының хандырттыганы.

Районда малчынарга 36 көжер библиотекарларын организастап, чыл эгезинден бээр уран чүдү бөдүмнө-

100 хымадан 110 хураган

100 хымадан 110 хураган

«ЗЕЛЕГЕС», совхозтун хойжу Чооду Чалбааның ат-сураа бистид республикага эки билдинер. Ол — хой чыда хой каларып келген, арга-дурдугалыг хойжуларын бирези. Бо чылын хоочун малчың чус хойдан чус о хураганы бени камгалар ап. Төрөн чуртун мурунга алган хү-аэлетези аддарыны-биле күсеткен. Эш Чаламба чокта чаа болуп өргөн, республиканың көдө айма-агый ажалдакчыларының чөүлгөл хуралынның киржикчиси болуп чоран. Чурунта: хойжу Чооду Чалба.

Фото В. Лутковтуу.

Ленин аттыг колхозта парторганизация чоңуң ортузунга кижизидиле ажалын дыка сула тургускан. Билда арагалар, айма-агый үнеме, күш-ажаылдык болгаш ниятиниң саылга-туруму хажылар чоруктар-биле демисел кошкан. Ол колхоз база күрүнеге ээт, сүт садарынның планнарын озалаткан. Билда июнь бирге чедир 3300 ажал уаду-биче маалар өлгөн.

Пленумга райкүөскөмдүн кулдууртууга ууус өредилге кидистерин, коммунал ажал-агыйның харылзаа конторазынын, районда «Сельтехника» салбарының, комсомол райкомунун болгаш өске-даа черлерин уадуу кулдуурларын аттарыга чылг болгаш чөптү шугумчулалар болган.

Пленумдун үндүргөн шитилеринин кууселесин чер-черге боттадырары-биле партиякомун төлөөзүлүн пленум болганының даартазында хуңу чогуру сургалаларын бергеш, атыкарып үндүргөн. Ам олар парторганизацаларда, ажал-ишчилер аразында организасты, кижизидиле ажалды кушталдырып, СЭКП ТК-ны июнь Пленумунун шитилеринин чоңга таныштырып чоруу турарлар.

Ленин аттыг колхозта парторганизация чоңуң ортузунга кижизидиле ажалын дыка сула тургускан. Билда арагалар, айма-агый үнеме, күш-ажаылдык болгаш ниятиниң саылга-туруму хажылар чоруктар-биле демисел кошкан. Ол колхоз база күрүнеге ээт, сүт садарынның планнарын озалаткан. Билда июнь бирге чедир 3300 ажал уаду-биче маалар өлгөн.

Пленумга райкүөскөмдүн кулдууртууга ууус өредилге кидистерин, коммунал ажал-агыйның харылзаа конторазынын, районда «Сельтехника» салбарының, комсомол райкомунун болгаш өске-даа черлерин уадуу кулдуурларын аттарыга чылг болгаш чөптү шугумчулалар болган.

Пленумдун үндүргөн шитилеринин кууселесин чер-черге боттадырары-биле партиякомун төлөөзүлүн пленум болганының даартазында хуңу чогуру сургалаларын бергеш, атыкарып үндүргөн. Ам олар парторганизацаларда, ажал-ишчилер аразында организасты, кижизидиле ажалды кушталдырып, СЭКП ТК-ны июнь Пленумунун шитилеринин чоңга таныштырып чоруу турарлар.

Пленумдун үндүргөн шитилеринин кууселесин чер-черге боттадырары-биле партиякомун төлөөзүлүн пленум болганының даартазында хуңу чогуру сургалаларын бергеш, атыкарып үндүргөн. Ам олар парторганизацаларда, ажал-ишчилер аразында организасты, кижизидиле ажалды кушталдырып, СЭКП ТК-ны июнь Пленумунун шитилеринин чоңга таныштырып чоруу турарлар.

ЧЕДИ УРУГЛАРЫНЫҢ АДАЗЫ

«Ада-незин хөдөк дөзөөн, аажычаны ол-ла олчаан» дегилер болгаш бис. Уругларың аажы-чаңчынын үйдизинери, кижизидилген байтайгы чачыдарың өг-бүдөден хамааржыр дээрин доңуң шың.

Иениң кижизидиле чокка бодунуң чеди уругларын шын кижизидип турар ада Монгуш Самылович Коңкуту маала көрүп көрөспөзүр. Ол «Сүт-Хөл» совхозтун Киров салбарында ажалдап турар. Хеймер уруу 3 харлыг турда, оларның нези ар аарыдан мөчөөн. Өг-бүдөден не чөктүң бергелекшиңериниң кылдыр дээр боор. Иччалла-даа Коңкут уругларын сагыштыратпаан. Оон уругтары арты-сиңилг, чурумунг, дыннагың, найралдыг өскөн. Олар бажынагга кылдыр ажалдаарын тус-туста бедилер. Сагыш човангыр ада уругларын

школага чогуру уезинде өөөдиги, школа-биле харылзаам быжыг туду, бажынагга шын кижизидилген хайгааран турган. Ол төрөдөр хуралына саналдаан, бажылаары-биле чугаалашкын сүмөлешкен турары таварыга эвес. Оон түнелениде Монгуш Самыловичиниң уругтары шушту эки өөөренип, бажыларыга мактатканар. Адазы уруглары дээр сагыш салып, совхоз бұдүрүлгөсине нарак-кымыл ажалдап, эки-чөм, идик-хеп-биле уруглары эки хандырып келген.

Ам биче уруу Зоя дөрткү классете, Миша чедик классете, Марта тоску классете шиттөөрүт. Улгу уругу Монгуш Бичинача Кызылдың № 2 школазының оң бирги кымыл чаа дооскан. Монгуш Достей-өөл Кымылдың башкы институтунун бирги курузун

«АДА КӨРБЭЗНИН ОГЛУ КӨӨР»

(Документалдыг тоожудан үзүндү)

Партия кеңижинү, каш уада шааннаткан дээрин тайылдырлап турганаар.

— Чаптыс бодумун мактааш канчаар мен. Боттарым база-ла мындыг болгаш силер. Бистид бұдүрүлгөсүнө 200 чыгын кизи кыржичилинг оң ажык коммунистер эгү-турум-биле ажалдаар бригад бар болгай, мындыг болганда, чалгыс бодумун мактааш турар бээримге-каймын боор — дээр Кунгаа база-ла мынтайып барган.

— Кунгааның өзү-даа шын. Бистид Хөвү-Аксунн ажалчыларынның уулу нуруузу ажал нормазы ай саында ажал кууселдип турар. Чикээ, Кунгааның бригадасы бо чылдыр бир айының планын 110 хуу, ийи айынын — 120 хуу күсеткен — деп, амдыга чедир жакшымынды бистид беседазынын динин турган нам үрүңүң секретары Ноокай тайылдырлаан. Оон үрүңдүзүң.

— Оон бажым боола Кунгааның, ай ишкан Чолдок-өөл Ак-оолдуң, Иван Поддешвиң, Сергей Түмен-хөүңүң, Григорий Захаровтун болгаш өскөдө ои-он кижилериниң кара-кымыл ажалдаарында. Оларның бригадасында ажал ажалдарында ажалга үнөөн боор, протул кылып деп чыгын танып, харын ажалды боттадырарында дугайында чаа арталар бодулар, кылган чүвезиниң саындаан ашмаан, шынарын чугулаалды көөр, арамында маргылдаа-чартыштың не-рөөнү тургузуу алган, оң үрө-түндө эң аяр өрүктүн тууру-на удуз-дөдир хынажыр, түнел үндүрер мындыг ууус. Арага-хыммыс халынас, хөй-инитинин ажалына кырган, бодуну бұдүрүлге болган ийни политиканың билини үзүк чокка бедилер турар шитер. Дөпчуларга, коммунистер, ленинчи эгү-биле ажалдап турар. Партиянын эге организастымы коммунистер мээ-чүрүм-биле ажалдаарын бугу бұдүрүлгөгө калбаз-бу-ле хандыра дээр орадалжып турар.

«Найрмүз» совхозтун Урбунде хаав фермасында эш О. Лонсаң сөөлүз 3 чылда ургулду ачыдап келген. Ол бо хуннерде районнун мурнакчыларының одуруунда туржуп, бирги чартык чылда күрүнеге 30 тонна 800 килограмм эки шынарлы хаван ээбин берген. Ооң күрүнеге кирсени аныак хаванарының ортумак дүрүг деңзиси 88 килограммдан өрү болган.

Амы уеде ажаакчының хайсааралында 346 баш хаваннның баш бұрузу дүн-хүн-де 550 грамм чедир немеледе деңзиси немер турар.

«УТКА 25 чылы» совхозтун Хаав ажаакчыны Маррия Домаажик фермада чартыштыг тилекчиси болуп, бирги чартык чылда бедик көргүзүңү чедип алган. Ол дусалакчы эжи-биле эртекче 6 айларда 1000 хаванын семирттир азырап келген болгаш оларның бирээзинчи-не ортумак деңзиси дүн-хүн-де 420 грамм чедип турар.

Совхозтун Ак-Тургу салбарында иек кадарчызы Сагаан Долманнн кадарып турары 84 баш иектериниң баш бұрузу дүн-хүн-де 600 граммы немер турар. Ындыг ажалдыг көргүзүңү Ишти-Хемде бызаа ажаакчыны аныак кыс Валентина Чооду чедип алган.

Районнун «Х улуг хурал» колхозунуң иек кадарчызы Донка Назыты эвт бұдүрүлгөсүн улам көүдөдир дээр семирттип турары 150 баш иектерин таарымчалыг оларда чедирген. Чокта чаа кадарчының коданындан 42 аныак шарыларны күрүнеге киршкен. Оларның баш бұрузу 280 килограммдан куду эвес болган.

Чокта чаа ажилчы чоңнарын депутатарының Тес-Хем район Советиниң өлчөтөргү сессиясына чоңуң материал-кулдуур амыдыралын экижерде хемчегер дугайында айтырғын чугаалашкан.

Райкүөскөм, көдө Советтер, колхозлар баштаар черлери чоңуң материал-кулдуур амыдыралын экижерде дугайында тускай хемчегерин ачыдап кылгаш, оларын боттадырары-биле чамдык айма-агый кылган.

«Коммунистер орук» колхозтун Шолу-Аксунга сүт-баран ферманың өскөртүр, чаа төптү туаң өгөөлүн, 4 чурталга бажынарын кымызу булуну, чунар бажынын, иек тары бозадыр пунктту, айма-агый сыклады тууру, ажалга радио дамчыдылганын шугумун дооуру турар. Дагилди-Өүрдө ажалгай саадылгалыг хойжу бригаданың төүндө 8 чурталга бажынарын, кымызу булуңу, чунар бажынын тууру дооскан. Анаа чедир 18 км черге электри шугумун шөйүп чедирген 500 кой кирер жазынын тууру турар. Чурталга бажыны бұруу кришалыг, калдывалыг, туюбүю пенжалыг болгаш аркалынар черлиг. Ниятинин хөргөүн-биле атегилдерин саткан, малчынарга халас берип турар. 94 санны сырткытарын кылдырткан, малчынарга саткан. Селпо дамчытыр малчынарга хевис, радиоприемник, чада-терге, демир орун дээр чугула бараанынын чедир салып турар. Колхоз төүнге болган овионрга, спорт маргыдадырында малчынарны организасты-биле өккөн овууругадыр көргүскөн, демир чедирип турар. Малчынарга тууру кылып турар колхозчулары чамдык дыштарын хунерде болгаш баймал хунеринде организасты-биле өккөн, чунар бажынарын, кино көөрү организастап турар. Артышер бажы болгаш эг дээр чартышты калаарткан. Оон тилектилерине вымпеди болган ашка шарнады тыштары доктааткан. Чартыштын түнелени ай саында үндүрү турар. Сааныч Иам Севалин өө бугу районда эң үлгерилерди-шевер өр бооп турар. Студун бот-тыныңың урун чугула бөүмүнүн киржикчилери бо чылын суурга 11 уада, көдөде малчынарга 3 уада концерттерин көргүскөн. Оон көргүзүлгөр-биле кадмы лекцияларын, беседаларын ажалды чоңнарга база кылып келген. Уш

хойжу бригадаларда, бир сүт-баран фермасында көжер библиотекарлар эки ачыдап турар. Эш Сердобовтун «Амыдыралдыг үнези» деп номунун талазы-биле номчулга чугаалажышкын уш хойжу бригадаларын төптөриге кылган. Библиотека эргелекчи Ширшин Мыдыкам боттары көп шыдакас кижилерге боду четкен, номнарын недеяда бир каттап чедирип, бесед кылдып турар. Малчын эг-була бұрузу ийден куду эвес солун чагылгалы. Почта чедиргелери база эки организастаптыган.

Шынаа көдө Совети, анда колхоз баштаар чери, партия организасты бо чылын малчынарга 17 бажынарын тулар турган 9 бажынын туткан. Малчынар бажынарында демир лекчаларын туюбүю пенжалар-биле бурту солуур сорулгалы салган. Малчынарга 40 сырткытарын, хеп болган чам шафтарын, антираларын кылгаш садып турар. Малчынарга уш чунар бажынарын база турган.

Иичалла-да ажалды чоңнарын, ылаңыны малчынарыны материал кулдууртууг амыдыралын экижерде хемчегерин райкүөскөм, чамдык көдө Советтер болган колхозтар баштаар черлери ам-даа четпес боттадырып турар деп сессия бұруу шаап көргөн. Бо чылын районнун колхозтары болган «Тес-Хем» совхоз малчынарга 184 чурталга бажынарын тулар турган, бирги чартык чылда чугула 35 бажынарын туткан болган 18 бажынарын тууру турар. Чунар бажынын 16 ны тулар турган, чугула 6-ны туткан, 15 кымызу бугула 7 кылдыган, 3 дөбө быжырар черлер кылып турган, бирозни кылган, 101 чурталга бажынарын септээр турган, 40 бажына септегел кылган.

«Тес-Хем» совхоз бо чылын тууру амык шөөртүрүлү чугула 50 хуу күсеткен. Ажалга-агый санаадалгыл хойжу бригадаларга чартыс-даа чурталга бажыны кылгаш. Планнатын кулдууртууг амыдырал тууларын база үстүр турар. Туудга күш-ажаыл болган саылга-турум дыка четпес организастаптыган. Туудга бар турган аркалынын болган кулдарынын чедир ажалга-агый турар. Совхоз директор эш Чаламба сессияга санал бергеш, бодуңа чогуру түнел чыгбайн, бот-шугумчулукте болурунун орунга совхозта тууду талазы-биле планынын үстү турарын райкүөскөм-уну сула уадузтулааңдынд, техника-биле четпес хандырып турганында, банкынын чогуру өй-шаанда ашка-ландыраанынд болган деп кол эвес чылдагыларга туутурун орадалжып турганы канча-даа четпүр эвес. Совхозта ам-даа 60 ажал малчынарын бажынарын чок.

«Ак-Эрик» колхозта малчынарын 85 хуузууңуң чурталга бажынарын чок. Бо чылын тууду материалдык белестээр болган шөөртүрүлү планын үскөн. Иин хойжу бригадаларының төптөрине туулар кылгырын амга чедир, эгелезвен. «Чаа орук» колхозтун айма-агый санаадалгалыг хойжу бригадаларының төптөри каа кылары бени шитилердиниң мези. Колхоз малчынары 15 бажынарын тулар турган, чугула 4 бажынын туткан, 9 бажынары септээр турган, чугула 2-ин септээр. Ол колхозта 90 ажал малчынар база чурталга бажынарының хандырттыганы.

Районда малчынарга 36 көжер библиотекарларын организастап, чыл эгезинден бээр уран чүдү бөдүмнө-

О. ЧАҢ-ООЛ.

СОЦИ

«...Силерниң
жизинге карача
чыннары-биле
алгаш, күрүне болгаш ажил-агый
рышпас чорук дээш демисел болур».

(1921 чылда моол төлөк
беседаныңдан).

Тиилелгелиг базым

Акы-дунма моол улус бөгүн, июль 11-де, бодунун национал улуг байырлаанын—Моолдун улустун революциянын 42 чыл өн байырлаанын-биле демлегеп турар. Араттың революстуг партиянын ууртулгазы-биле, Совет Россиянын ажилчын агымнын дузаламчы-биле 1921 чылда тиклээн Моолдун улустун революцияны моол улустун төөгүдүңге чаа үени, социализмге дөгжүдүени үсин ажиткан.

Моол дээрге дөгжүдүени капиталисттик чадазын таварбайн, феодализмден социализмге шууг шилчээн төөгүдө баштайгы күрүне болур. Улустун эрге-чагыргазынын чылдарында социализмнин хожундагы чурту ам агарар-үдөтүрүдүгү моолчелистиг чурт кылдыр хуулан.

Социалисттик бүүдүрүгө харылаалары ам МАР-нын бүгү экономикасында теригилекчи чурт алып турар. Республикада көдө ажил-агыйны коллективизастары күөстүтинген. Чуртта үдөтүр, транспорт болгаш өртем, культура шакмын-биле дөгжүп келген.

Акы-дунма моол улустун социализм тургузуушкунда чедикшиктерини сөөлү чылдарың сан чуртагаллары төдөргай херечлеп турар.

Улус ажил-агыйнын кол адыры болур мал ажылы чыл бүрүдө улам дөгжүп турар. 1962 чылда малдың баш санын өстүрүениң планы 103 хуу күөстүтинген. Малдың 1961 чылда турганга артык чымы 595 муң баш мал немешкен. 1963 чылда малдың чаш төдүн камгалап доруктары чедикшиник чурт турар. Бу чылда мал өстүрер планы-биле эртеп чылдазыңдан 300 муң чаш малды хойну доруктары көрдүнген турган, а июль 15-теги сая медээ-биле алгаш, өрткөн чымы оң-ла үениңден 52 муң хой мал төдүн доруктуртү өстүргөн.

Чер ажилын дөгжүдөр талазы-биле МАР сөөлү чылдары улам чедикшиктерини сөөлү чыл ийи чылдары бешти тарыла шалы 65 хуу, ажаап савалаан тара 72 хуу өскөн. Хой-хый ажил-агыйлар тара дөгжүдүн өстүрүп, хой-хый муң пуд тарымы планда дашкар жүрүгө дужаган. Кур черлерини шилчээлиниң түңнелинде чурт бодунун тарызы-биле бүтүн хандырттыган. Республиканың ажаап алган тарызы ам чонунуң бир кижиниң-ле 328 килограмм оонажың турар апарган. Көдө ажил-агыйнын механизасташканын чыл бүрү өстүрүп турар. 1961 чылда дөңсөөгө 1962 чылда көдө ажил-агыйда тракторлар 23 хуу, тараа комбайнары—33 хуу, тараа кестирер машиналар 26 хуу көвүдөөн.

Көдөдө коллективизациянын кол хевирин—көдө ажил-агый каттыжышкынары организаас-ажыл-агый талазы-биле бижыгып, коллективтик ажил-агыйже шилчээн араттарнын материалдыг байдалы өскүзгөн. Көдө ажил-агый каттыжышкынарынын акша ортузганы сөөлү чыл чылдары 78 хуу немешкен. Оларнык 85 хууу миллионгоер болуп турар.

Көдө ажил-агыйнын коллективизацияны-биле хол-баштыр көдөдө тудуг ажылы калбарган. Чүгө 1962 чылда бешти көдө ажил-агый каттыжышкынарында 500 аждыг тудугтар ажилгалды кирген, оон ижинде 53 клубтар, кызыл булуңнар, 30 школа бажынары, 145 чурттага бажынары туттуңган. 1960—1962 чылдары көдө ажил-агый машиналары септөөр 13 мастер-скалар, тараа скалдтары 117, нияттиң чемпелге болгаш сажыг черлери 60 аждыг, школар 70, урутар сактары болгаш аслилери 70, өмнөлгөдөр 49 туттуңган.

Совет Эвилелиңиң болгаш өске-даа социалисттик чурттарың акы-дунма дузаламчыны-биле моол улус өлдүрү дөгжүдүениңде улуг чедикшиктерини чедип алган. Бүтүрү продукциянын өзүдөзи МАР-нын улус ажил-агыйн дөгжүдүениң бирги беш чыл планың чылдарында 1,4 хуу, ийни беш чылда—13,1 хуу өскөн болгаш үшкү беш чылда 17,9 хуу өөр турда, үшкү беш чылдың баштайгы ийи чылдарында 18 хуу өскөн, 1960 чылда дөңсөөгө, 1962 чылда электри энергиязы ажаалдүндүрери 64 хуу, хөмүр даш казаны 39 хуу, идиң бүүдүрү үндүрери 51 хуу, дук кымылгар 83 хуу, эрт болжаарырадыры 20 хуу, алаб бижылары 91 хуу, далаң бүүдүрө 2,8 катан немешкен.

Оң-ла үениң дүргүзүндө Толгойтуда электри станциязы, Баян, Өзлэй, Цаган-Өвө деп черлерде хөмүр даш шахталары, Суха-Баторда, Хентийде, Дорнода, Хархориде, Мөренде далаң дөрбөлери, Толгойтуда нефть базаны, бажың үдөтүрүңүң комбинаты, Улан-Баторда паралага бүүдүргөсү, үдөтүрү комбинатында шевро заводу чыккыт хой-хый бүүдүрүгө черлери ажилгалды кирген. Дарханда үдөтүрү төвүн Совет Эвилелиңиң дузаламчыны-биле чедикшиктерини тудуп турар. Дархан — Шара чөм аразында улуг күчүдүг электри шугтумунду тудуу ажилгалды кирген.

Автомобиль транспортуңдан аңгыда демир орук болгаш агаар транспорту шакмын дөгжүп турар.

Моол Арат Республикада ажилчы чоннарын материалдыг чаагай байдалыңды деннели соксал чокка бедиң, оларын сажың алыр аргазы өздү турар.

Үрметтеп сазыр бараан саарылганың тектөөлү көүдөп турар. Чопта дашканын, чипирин, шөстөрүн, даараныга машкаларың, идиң ай-мазың, радио-бараннарың дыма хойну сажың турар болгаш.

Моолдун партияны болгаш чааа ажилчы чоннарын культуралуг деннели бедиңер талазы-биле улуг ажилдары кылып турар. 1960 чылда деннөөгө, 1962 чылда социал-культуралуг кемчелерге чарыгдал 41 хуу ажы өскөн.

Дөдө, тускай ортума өрөдиге черлеринде, нияти өрөдигениң школарында 153 муң кизи өрөнип турар. 1960 чылдазыңдан 1962 чылда дөдө өрөдиге черлериниң студентилериниң саны 32 хуу, тускай ортума өрөдиге черлериниң сургуулары 19, школарын саны 16 хуу немешкен. Ам чурттуң бүгү чонунун алы кизи бүрүңүн бирөөни өрөдигениң кайы-бир хевиринде өрөнип турар. Оң-ла үениң дүргүзүндө эмнелгелер 36 хуу, урутар яслилери 42 хуу өскөн.

Национал кадрларын даярнаны—күрүне университетинде моол өнүктөр чоргаарланып турар. Дөдө болгаш тускай ортума өрөдиге черлериниң өскөниң түңнелинде республиканың улус ажил-агыйнын бүгү адырларында тускай өрөмиңилериниң саны чыл бүрүдө-ле өздү турар.

Чечен чогаал болгаш уран чүүү улустун эрге-чагыргазынын чылдарында кестүп көрбөни-биле дөгжүп сайдыраан. Чечен чогаалдык язы-бүрү хевирлери, театр, музыка, киномотография, чуртла болгаш ширк уран чүүдү тургустуңган.

Ажылчыларын, албан-хажычыларын болгаш кооперасташкан араттарын ортугай көвүдөниңден оларнын салып алыр аргазы улагткан. Оң түңнелинде сөөлү ийи чылдарда чуртта бараан саарылганы 21 хуу өскөн.

Моолдун ажилчы чоннары улус ажил-агыйн дөгжүдүениң үш чыл планынын сургууларын күөстүтүшпаш, социализмнин материал-техниктиг базазың чедикшиктерин тургузуп турар. МАР-нын моон ийниги дөгжүдүениң 20 чыл планын ам чогаалды турары-биле холбаштыр моол улустун мурунда улам улуг перспективалар ажиттынып турар.

Чурттуң экономиказынын болгаш культурасынын дөгжүдүени-биле, чонун чаагай амдыралынын бедиңи-биле чергелештир Моол Арат Республиканың улустар аразында харылаазы болгаш ат-алдары улам өздүп, бижыгып турар. Моол Арат Республика 1961 чылда Каттышкан Национал Организациянын кезигүчү болган. Оң чорук МАР-нын делегейге ат-алдарын калбарган болгаш оң даштыкты политиканынын улуг тиилелгени болган.

Моол Арат Республика Варшава керезиянын чурттарың экономикагы кады ажилдажыла чөвүдөлиңиң организациянда Азиядан бажытап кирген карачаныгы күрүне болур. Социалисттик бүгү чурттар-биле болгаш өске-даа чурттар-биле МАР дипломаттыг харылааны тудуп, хой-хый чурттар-биле даштыкты сажың калбарып турар. Чүгө сөөлү чылдарда бейни Сейлон, Афганистан, Пакистан, Лаос, Англия, Каттышкан Араб Республика, Австрия чыккыт чурттар-биле МАР дипломаттыг харылааның тургускан.

Социалисттик чурттар-биле, бирги сөөлгөдө Совет Эвилели биле МАР-нын кады ажилдажылазы улам-на калбарган. Хожундагы чурттарың салым чолуңа мындыг кады ажилдажылааны болгаш акы-дунма найыралды шиптирдиң дужу-дузанын Моол Арат Республиканың төөгүдүг дуржулгазы көртүп турар.

Моол Арат Республика социалисттик чурттарың улуг дем каттыштарылазыңды кезигүпү болушпан, бүгү делегейге тайбың дөш демиселге бодунун салышканын кирип турар. Ирактың чаазаның күрд улуска Удур хан дөгүшүңүңүг кемчелерин бүүрү шаап көөр дугайында КНО-нун Кол Ассамблеянда айтырып тургузар саналды МАР-нын чаазаның кириптең бүгү делегейге тайбыңды камгалаарыга оң чүткүдүңүң херечилеп турар.

Совет болгаш моол улустарың шагдан бээр тургустуңган акы-дунма найыралы улам-на ханхал, улам-на бижыгып турар. МАР-нын Тывага кожа аймактарының болгаш Тыва АССР-ниң ажилчы чоннарынын культуралуг харылаанын өздү турары, совет-моол найырал ниятиелиңиң Тыва салбырын ажил-чорудугазы СССР-ниң болгаш МАР-нын улустарының найыралың херезиге салышкың болуп турар.

Бүгү совет кижилер, моол улустун делегейге бүгү өнүктүрери МАР-нын улуг чедикшиктерини өөртү турар. Моол Арат Республикага социализм тургузуушкунун доозар чорук күчүдүг социалисттик лагерини улам бижыгала болгаш Моолдун чуртуңга коммунизм тиилелгени чокшутуудар.

Акы-дунма моол улустун национал улуг байырлаанын дүңдө совет кижилер аңаа акы-дунманың ийи байырын чедип, социализм тургузуушкуну оң улуг улуг чедикшиктериниң болурун күзөп чурат бис.

Чуруутарда: Улан-Батордун университетиниң радио барааннарын салбырында. Оң талазында чуртута: Улан-Баторда Совет Эвилелиниң дуазы-биле тудуп, ажитталга кирген далаң комбинаты. Фотогалы В. Соболевтин.

менен деп ж... гольские... чүүдери»... январь 1-ден өрө... эгелээн. Совет Э... өске-даа социалист... орус дылда чоннары... ны, солуннары хой-хый... ап турар.

Ном магазинериниң делтирлеринде орус дылдан моол дылда оңуларды-ла номнардан Маркс, Энгельс, Ленинниң, орус болгаш даштык классиктериниң чогааллары кой.

Хой-хый чогаалдары дуржулгагы моол оңуларукулар Д. Нацагдоржи, Ц. Дамдисурун, Б. Ринчен, Ш. Лувсанвадан болгаш өскөл-даа оңуларуңнар. Сөөлү чылдарда Ч. Чимид, Очирбат, Цэрэндоржи болгаш Ж. Бадра чыккыт анык оңуларукулар өздү үнгөн. Оңуларын бедиң шырары—орус дылды ханы билириниң база херечин болур.

Моол школарга орус дыл кичээлин баштайгы үеде Совет Эвилелинде чаап келген тускай эртемниң бажылап турган. Оң-биле чергелештир бистиң оолдарымыс болгаш кыстарымыс орус дылды совет дөдө өрөдиге черлеринде болгаш МАР-га тургускан тускай курстарга өөрөнгөн. Үш чыл болгаш алды ай хуусаагы курстарга 150 башкыларны бөлөктөгөн. Бичалла-даа нашо-на башкы каларлар талазы-биле өздү турар негелдени оң чорук хандыры шылдаас болган.

МАР ТК-ниң шиптирени Эзуагар педагогика институтунда (1951 чылда) болгаш Күрүне университетинде (1958 чылда) орус дыл кафедралары

Өөреникчилер концерти

Улан-Батордун хөгжүм-балет ортума шолоазының өөреникчилериниң 1962-1963 өрөдиге чылынын түңнел концерти күрүнеңиң опера болгаш балет театрына болуп эртен. Сургууларын концерт оларны оң өрөдигелин, уран-мерген арга техниказын көрсөгөн.

Өөреникчилерин тургусканы национал хөгжүм болгаш симфония бүүдүрүлгө күрүзүгүлери дыңканыларга таланыч болган. Оларнык чедикшикни башкыларын, ылаңгыга совет тускай эртемниң башы Никитин болгаш моол башы Дарьжав

Чечен чогаал болгаш уран чүүл

Сөөлү чээрби чылдарың дүргүзүндө Моолдун чечен чогаалынын хевирлери болгаш жанрлары дыкка байлашкан. Ч. Лодойдамбаңың «Алтайда» деп романы 1951 чылда парлаттыңан. Ол роман төрөң чуртунун байлактарын шилчээл эртемденерин, моол интеллигенциянын ажил-чорудугазы көрүзүп турар. Оң-биле дөңсө Б. Ринчениң төөгүге холбаштырган «Ховуда херел» деп романы үнгөн, Улус чонунуң киледиңиң кичвар өвүң, дарлактарга улуг демиселдин эгелэени болгаш 1921 чылда улустун революциянын тиилээли о романда көрүзүп турар.

Сөөлү үениң роман чогаалдарынын аразында Д. Намдактың «Будулушкунуң болгаш демиселдиң үени», Ч. Лодойдамбаңың «Байралады Тэмэр», З. Батулганың «Кара көжөге артында» болгаш оң-да өске чогаалчыларын романыры эки чогаалдар болуп турар. Ч. Чимидтиң «Час болгаш күс» деп романы Моолда кур черлер шилчээл ап турарынын дугайын, З. Сандагың «Кара-чадыг огул» деп чогаалы шахтерлерин амдыралын болгаш ажилчиңи көрүскүзгөн.

Национал уран чүүлүдү хөгжүдүениң моолдун театры улуг рольду болгаш чурттарың хөгжүм-шип театрын ам Олоо болгаш балет театры база Шип театры кылдыр эде организаастаан. Оң аңгыда республикада үш симфония оркестрлери, улустун музыказынын оркестри, эстрада оркестри болгаш өске-даа көрүдө черлери ажилдал турар.

Д. Намдактың «Шара-Голдуң үш хааны» деп шивиз Гээр дугайында моол эпоска үндөзилетип тургустуңган. Д. Нацагдоржиниң «Ужурлуг үш тей» деп чогаалына тургустуңган опера хой чылдар дүргүзүндө сенада дүшөйи турар. Оң опера ны ужен чылдар үезинде моол артистер Тывага база көрүскөн.

1960 чылда С. Гончиксумалаңың «Гангон» деп баштайгы моол балет тургустуңган. Моол театрларының шижилери бедиң идеягы болуп, артистериниң мергежили болгаш режиссерларының чогаалдычы аргалың көрүзүп турар.

Моол чечен чуртла уран чүүлү анык-даа болза, оң чогаалдары чонунуң амдыралы-биле сырды харылаалыг кылдыр хөгжүп турар. Моол ширктиң көрүзүгүлери чонунуң ортузда улуг үнелдиз алган. Чоокта чаа социализм дөрт чурттарың ширк артистериниң Улан-Баторга болгаш көрүзүгүлериң моол ширк өрттериниң боттарының бедиң мергежилдин көрүскүзгөн.

аларнын шудургу ажылынын түңнели болур. Концертике ойнаа хөгжүм балуунуң ден алдыгы класстың өөреникчи Оюңцэд, бешки класстың өөреникчи Цолон, балет балуунда Энхтуяа, Цигээ, Цэндэмба болгаш оң-да өскөлөр эң оң ойнаарын.

Өөреникчилер ортузунда өрөдиге өрөдиге ижиндилгелиг ажилды улам эки-иңир болгаш салым-чазаныгы өөреникчилер шилип алырыңче улуг кичээлге салыр дугайында бодунуң күзелин улустун артизи Г. Хайдаг илереткен.

Д. НАЦАГДОРЖИ.

МАРС СЫЛДЫС

Кызыгар чок өртемчейни бир-ле кылдыр Бинда-мында чивенешкен сылдыстардан Кызылмыаар өңү-биле онзаланган Ыржымыаар Марс сылдыс, дыкнап көрем!

Алдын-кызыл мага бодун чажымды чүл? Арга, тайга, чечек, суглар чүүден бүткен? Сенден ырак өртемчейлер кестүр-тур бе? Сенде бөгүн социализм боттанган бе?

Делгемнериниң мрагыңдан көөрүңге Бөмбүрээвиз кандыг өнүгү кестүр-дүр че? Делегейиң чоргаарын көр, билдир сен бе? Бөгүн бисче чүте чаага бживес сен?

Оо, Марс! Чаасазыңгай кестүп тур сен. Черивисти чүү хире соңуургаар сен? Октаргайиң эртемденер шагдан тура Чөрдө дык соңуурга-ла келген ийик.

Социализмни кымы мурнай тургусканың Соон дарый сени төрөт кылып аар бис.

Оңуларуң Б. Хөвөнсий.

ӨННУКТЕРНИН АЖЫЛ-ИЖИ

40 хонук мурнай

Моол найысаладың үдөтүрү бүүдүрүлгелери улустун революциянын 42 чыл өнго күш-ажылы белектерлиг ужурашкан. Хоорайың көл электри станцияны чартык чылдың бүүдүрүлгө планын хуусаазыңдан дөртен хонук буруңгаар 111,5 хуу күөстүкөн.

Чогаалчыны саналдары болгаш мурунчы дуржулгазы непертереникниң ачызында бүүдүрүлгө планыңдан дашкар орулганы кирип ап турар. Ийнеңер Дагадоржи болгаш мастер Хөвөн оларнык чогаалдыгы бүүдүрүлгө шилчээлениниң ачызында 50 рублян аргы орулганы бүүдүрүлгө алган.

Улан-Батордун үдөтүрү комбинаты дук чуур, хем этээр, шевро кылдыр бүүдүрүлгелери чартык чылдың бүүдүрүлгө планын чедикшиктерини күөстүктөгөн.

Аймак бүүдүрүлгезинде

Завхан аймактың ажилчы чоннары Моолдун улустун революциянын 42 чыл өн-биле кады боттарынын аймактын дөртен чымын кады дөмдөп турар. Бу байырларда олар ажил-агый талазы-биле чаа чедикшиктерин ужурашп туралар.

Аймактын төвү Улаастай хоорайда аш-чөм комбинатының цехтериниң болгаш ажилчыларын ортузда калбарган социалисттик чарыштын түңнелинде комбинат чартык чылдың бүүдүрүлгө планын хуусаазыңдан 20 хонук буруңгаар 108,3 хуу күөстүдүп, күш-ажылы улуг чедикшиктериниң чедип алган. Далаң кылдыр, чигир-нонфет болгаш арга кылдыр салбырлар планын 10,7 — 36,6 хуу амыр күөстүктөгөн.

Комбинаттың кымы үндүрүп турар продукциянын ассортиментини көвүдөп, шылары улам экиңип турар. Нарын бооваларың сөс чүүдө чаз хевирлери, «Дүжүт», «Хей-мер», «Завхан», «40 чыл» чижектиг чаа инфеттерини кымы үндүрүрени комбинат шилчээлди алган.

Аш-чөм комбинатының бүүдүрүлгө планын сөөлүгү чылдары үргүлчү өскөн.

